

5.4 TELEGRAMI V POROČEVALSTVU

5.4.1 TELEGRAMI KOT VESTI

Telegrami = POSEBNOST DNEVNIKOV V 19. STOLETJU. Zaradi telegramov se oblikujejo posebne vestiške rubrike, kjer se objavljajo poslani, naročeni ali iz tujega časopisa prevedeni telegrami. Z današnjega stališča je to nenavadano (neporočevalsko), saj so telegrami lahko le novica, iz katere poročevalec tvori vest.

Iznajdba telegrafa (1833) vpliva na pretok informacij – objava je omogočena že isti dan, ko se pojavi neka novica. Želja po ažurnosti povzroči pri časopisih v 60. letih 19. stol., da pogosto oblikujejo rubriko, ki je vsebovala le telegrame.

- Jesenko pravi: Prvi to rubriko oblikujejo francoski časopisi, sredi oktobra 1858 angleški in nato ostali evropski časopisi.

- Vatovec navaja: Telegrami je kot prvi časopis uvedel Kölnische Zeitung 5. oktobra 1849.

Wuttke: Telegrami so povzročili večjo profesionalizacijo novinarstva – če so želeli biti konkurenčni, so morali imeti svoje poročevalce iz različnih mest, ki so »iskali novice« in jih pošiljali preko telegrafa. Lastne poročevalce po svetu so imeli časopisi kot npr.: Times, Daily News, Daily Telegraph, Star, Kölner Zeitung, Sciecle, ... Slovenski dnevniki tega zaradi gmotnih težav niso zmogli – odvisnost od agencij in bralcev. Slednji so jim sami pošiljali telegrame ob izjemnih priložnostih. Po številu telegramov pa se je kazala imenitnost dnevnika.

Slovenski narod je telegrame objavljala od začetka svojega izhajanja ob posebnih priložnostih; pogosteje se telegrami pojavljajo po letu 1877, ko je Slov. narod uvedel rubriko z naslovom *Telegrami Slovenskemu narodu*, ki je postala **stalna rubrika l. 1882**.

Telegrami so imeli do konca 19. stol. enako **vlogo** kot današnje kratke vesti: **na najkrajši možen način ubesediti najnovejše informacije**, zato **pomenijo razvojno stopnjo v razvijanju žanrskih posebnosti ne le slovenskih, ampak tudi nemških in ameriških vesti**.

Glede na raziskave je za 19. stol. mogoče sklepati, da so se tiskali vsi dospeli telegrami – včasih so npr. objavili neko novico in jo kasneje tudi preklicali (oboje v obliki telegrama).

Telegrami so namreč dejansko predstavljali tak prestiž, da ni bilo pomembno, ali se objavlja dogodek, ki se sploh ni zgodil, ali ne. Pomembno je bilo, da je časopis dobil telegram in ga posredoval svojim bralcem.

Cena sporočila telegrama je rasla s številom besed – zato je značilna **kratkost telegramov**. To pa je vplivalo tudi na jezik in stil sporočanja: **krajši stavki, izpusti vseh samoumevnih in znanih podatkov ter besed, ki se jih je dalo izpustiti, da se je še vedno ohranila sporočilna vrednost besedila**. Včasih so zato objavili telegrame, ki so bili nerazumljivi.

Značilen je bil tipičen izpust glagola *biti*:

PRIMER: Atene 4. aprila. Včeraj zvečer močan potres. Močna razburjenost. (Slovenski narod 1889, 4. 4., 3).

V vključevanju telegramov v poročevalstvo vidi Korošec eno od razvojnih faz v oblikovanju vestiškega pravzorca. Časovno-prostorski vhod je ostajal skladijsko nevezan, po letu 1885 pa so se v telegramih pogosteje pojavljali krejevno-, časovnoprislovni in izpridevniški navezniki na podatke v časovno-prostorskem vhodu.

PRIMER: Peterburg 11. julija. Včeraj zvečer kraljica grška z otroci semkaj dospela. (Slo. Narod 1886, 12. 7., 3).

Od tod je sledil le še korak k oblikovanju vestiškega pravzorca, ki je vse do 20. stol. ostajal le ena izmed možnih ubeseditiv novice.

PRIMER: London 11. novembra. Danes zjutraj trčil je pri Tauntonu tovorni vlak z brzovlakom. Čuje se, da je deset oseb mrtvih, osem ranjenih. (Slo. Narod 1890, 17. 9., 5).

V telegramih v 90-ih letih pa se vse pogosteje pojavlja pravi vestiški pravzorec.

Do prostorske umestitve dogodka je prihajalo v telegramih, kjer mesto dogodka ni bilo enako tistemu časovno-prostorskemu v hodu v telegram, zaradi natančnejše umestitve (npr. danes zjutraj). **Načelo gospodarnosti je časovne in prostorske podatke vključevalo le takrat, kadar ti niso bili enaki tistim v časovno-prostorskem vhodu.**

Slovenski narod, Slovenec in Edinost so (kot primeri slovenskih časnikov v 19. stol.) v posameznem izvodu objavili približno isto število telegramov. Slovenski narod in Slovenec sta plačevala predvsem cenejše telegrame iz bližnjih mest (Dunaja, Prage, ...), Edinost pa je pogosto objavljala tudi telegrame iz Francije, ZDA, ...

5.4.2 VPLIVI TELEGRAMOV NA POROČEVALNE ŽANRE

Telegrami so se vključevali v poročevalstvo kot vir informacij že v Bleweisovih Novicah in Levstikovem časopisu Naprej, vendar kot vir informacije, na katerega je opozarjal urednik s sklicevanjem. Značilno je bilo navdušenja nad telegrafom in tehnološkimi dosežki, na kar kaže tudi:

PRIMERA: Po **telegrafovih novicah** je svitli cesar zapustil 21. t. m. Berolin /.../

Kakor je v zadnjem našem listu **telegram** poročal, /.../

1.) Kot enega prvih vplivov telegramov na poročevalstvo tako lahko označimo pojavljanje samostalnika *telegraf* in *telegram* ter glagolov *brzjavljati*, *telegrafirati* in *telegrafovati* v sklicevalnih avtomatizmih.

Slovenski predlogi za poimenovanje:

Janežičev Nemško-slovenski slovar (1850): *Telegraph – daljnopis, dalekopis, urnokaz, selegraf.*

Slovenski narod je uporabljal prevzeti pojmovanji *telegram* in *telegraf* (*telegrafirati*) in ju zamenjeval s prevzetima besedama *brzjavka*, *brzjav* (*brzjaviti*).

Jesenko (1884) je uporabljal besedo *dalekopis* oz. *dalekopisna poslanica*.

Slovenski dnevniki so tudi z uvedbo posebnih rubrik ustalili prevzete besede za poimenovanje novega načina prenašanje informacij in sporočil, dobljenih po novi napravi.

2.) Naslednji vpliv telegramov na poročevalska besedila 19. toletja je izpust glagola *biti*. Temu je v telegramih botrovala cena samega telegrama, kasneje pa se izpust pojavi tudi v vesteh.

PRIMER: (Tepež) bil je predsenočajnim na sv. Petra predmestji. /.../ Več ranjenih, eden smrtno. /.../ (Slov. narod 1884, 6. 1., 3).

3.) Najpomembnejši vpliv telegramov na oblikovanje vesti pa je časovno-prostorski vhod v besedilo, ki je bil obvezna sestavina vsakega telegrama in na katerega so se navezovali časovni in prostorski prislovi in pridevniki v besedilu. Časovno-prostorski vhod v duge, netelegrafske vesti, se je oblikoval šele v 20. stol., ko so se vestiške rubrike poenotile – ni bilo več razlike med novicami, sprejetimi po telefonu in telegrafu in tistimi, ki so v uredništvo prihajale kako drugače.

4.) Gospodarnost sporočanja v telegramih je omogočala tudi slovnična norma – ta je do l. 1916 priporočala tvorbo deležij sedanjega in preteklega časa, kar je omogočalo zelo zgoščeno stavčno zgradbo.

PRIMER: Dunaj 1. februarja. Vlada danes izročila zakon spreminjujoč davek pivu, /.../ (Slov. narod 1888, 1. 2., 4).

Deležniki so bili pogosto rabljeni vse do konca 19. stol., predvsem v daljših telegramih iz Dunaja, ki so poročali o dogajanjih sej.

V 70. in začetku 80. let pa najdemo tako v telegramih kot v drugih vesteh primere rabe deležja, ki ne krajša besedila, ampak ga celo daljša.

PRIMER. Petrograd 11. aprila. Giers imenovan je ministrom za vnanje poslove. O tem imenovanju **govoreč** pravi »Journal de St. Petersbourg«, da ima /.../ (Slov. narod 1882, 11. 4., 4). – zadoščal bi zapis brez besede **govoreč**.

Sicer pa so bile opazne tudi druge oblike rabe oz. značilnosti knjižnega jezika iz 2. pol. 19. stol.

5.) Kratkost, ki jo je narekovala gospodarnost poročanja, pa je vplivala tudi na to, da se je v telegramih Edinosti pogosteje pojavljala t. i. navezovalna sklicevalnost.

PRIMER: London 13. Glasom nekega poročila, je najmanje, kar zahtevajo Amerikanci, to, da Španci zapuste Kubo in Puertorico. **Ta zahteva da se ne more skrčiti.** (Edinost 1898, 14. 7., 1).

Navezovalna sklicevalnost je krajša možnost od sicer običajnejšega izražanja nazanesljivosti glede besedila, ki ni poročevalčevo: *Pravijo/trdijo, da se zahteva ne more skrčiti* tudi *Baje se ta zahteva ne more skrčiti*. Slovenski narod in Slovenec sta v telegramih uporabljala členkovno izražanje nezanesljivosti, predvsem s členkom *baje*.

5.4.3 VPLIV TELEGRAMOV NA ZGRADBO POROČEVALNIH BESEDIL?

Ameriški avtor **Fox** poudarja vpliv telegramov na krajšanje stavkov in na zgradbo poročevalskih besedil po **načelu t. i. obrnjene piramide**.

OKOLIŠČINE: cene telegramov so bile visoke, visoka je bila tudi konkurenca. Telegrafisti začno pošiljati vsakemu poročevalcu po en odstavek besedila in nato naslednjega, ... V prvem so ponavadi povzeli popolno vsebino vesti – nato so posredovali podrobnosti (vedno po padajočem zaporedju glede na pomembnost). Oblikovala se je zgodba, ki je imela lead (sinopsis) na začetku, manj pomembne podrobnosti pa na koncu – tako je bila rojena zgodba obrnjene piramide.

ZDA: pred iznajdbo telegrafa so bila poročevalska besedila zapisana po časovnem zaporedju. Kasneje se oblikuje zgradba po načelu obrnjene piramide.

Časopis Slovenski narod: že l. 1873 obstajata dve različni zgradbi – časovno zaporedje in obrnjena piramida. V 80-ih letih je sicer postajala pogostejša oblika obrnjene piramide. Časovno zaporedje je ostalo značilno zlasti za kakšne dopise, ki so imeli spredaj dodan avtomatizem: *IZ + KRAJ + SE NAM PIŠE*.

PRIMER: Iz Ormoža se nam piše: /.../

V slovenskem poročevalstvu so bile posebne okoliščine tiste, ki so na začetek vesti postavile časovni odsek, ki bi po naravnem zaporedju bil na koncu dogajanja – značilno za nadaljevalno in razširjeno vest.

Korošec je vest razčlenil takole:

VESTIČNO TEŽIŠČE = začetni del, je ubeseditev vestiškega vzorca z najnujnejšimi, za vest zadostnimi podatki;

BESEDILNI ZASUK = gre za časovni zasuk, kjer stojijo kazalniki besedilnega zasuka (npr. avtomatizem *kot smo že poročali*);

VSEBINSKO ZALEDJJE VESTI = gre za daljše besedilo, ki sledi.